

Gál Péter
AZ IKREK JEGYÉBEN
(II. rész)

DRÁMAI STATISZTIKA. KATONADOLOG. ÚJ TÁVLATOK.

A rendszerváltás előtt jóformán tabutéma volt a baleseti statisztika, és a szakmai megbetegedések nyilvántartásaiba az orvosokon kívül csak a nagyon illetékesek nézhetek bele. Még csak megközelítő számokat sem lehet mondani azokról az emberekről, akik a szilikózis miatt haláloztak el. Az orvosi meghatározás szerint a szilikózis egy tipikus foglalkozási betegség, amely főleg a bányászokat sújtja. A tartós szilícium-dioxid belégzése során az apró kristályok lerakódnak a tüdőre, és ahogy egy fatalista bányász mondta, azt onnan már csak az agyagos föld veszi ki. Az orvostudomány pedig azt mondja, hogy a már kialakult szilikózis gyógyíthatatlan állapot.

Az első időkben Balánbányán olyan minimálisak voltak a szilíciumpor befogására és semlegesítésére tett intézkedések, hogy még azok is megbetegedtek ezzel, akik soha nem dolgoztak a bányában. Ha az ember felmászott valamelyik környező hegy tetejére, láthatta, hogy az egész völgy felett ködfátyolként lebeg a por. A helység alsó felében létesített hatalmas ülepítők is óriási veszélyt jelentettek. A nagyon finomra megőrölt meddőt a kiszáradása után arra fújta a szél, amerre akarta, így a város irányába is. Az ülepítők még egy másik veszélyt is jelentettek, a vegyszerekkel telített víz a közeli folyóba került, ahonnan kipusztított minden élővilágot. Csak a '70-es évek közepén kezdték földdel letakarni és füvesíteni ezeket az időzített bombákat.

A halálozási statisztikát a szilikózis mellett a gyakori bányaszerencsétlenségek is emelték. Szinte havonta történt egy-két tragikus baleset a bányában, a bányát kiszolgáló alegységeknél és a feldolgozó üzemekben – hál' istennek – kevesebb volt a haláleset. Egy idő után az ember megdöbbenve észlelte, hogy már csak a halálesetekre kapja fel a fejét, a kéz-láb-bordatörések, leszakadt ujjak és betört fejek már egészen hétköznapi dolognak számítottak. Ezeket az „apróbb” eseteket nagyon sokszor eltussolták, miután az orvos ellátta a páciens, hazaküldték,

ügymond betegszabadságra, de a nyilvántartásban úgy szerepelt, mint aki rendszeren munkába jár.

A feldolgozóüzemben főleg az előtörő részleg volt a veszélyforrás. Egy alkalommal én is csak az isteni szerencsének köszönhettem, hogy életben maradtam. Egy nyugdíjazása előtt álló öreg szakinak viszont nem volt ilyen szerencséje, belezuhant a 400 tonnás érc tárolóba. Szinte kettős haláleset történt akkor, mert a kimentésére lemászott fiatalembert is majdnem eltemette a lezúduló kőlavina. A szegény öreg bekerült a kötőgéphez és csak néhány véres ruhafoszalék maradt belőle. A másik, 1200 tonnás érc tárolóban is történt egy halálos baleset, az odalent dolgozó melós lecsatolta a biztonsági övet és a megcsúszó, több száz tonnányi érc szétmorzsolta.

Egy engem nagyon megrázó eset a bányánál történt, és az áldozat egy volt munkatársam, Miron volt. Ez a nagyon szimpatikus kolléga, háromgyerekes családapa volt, aki kevesellte a molnári fizetést és átment a bányához. Elvégzett egy bányamozdony-vezető tanfolyamot és lement a föld alá melózni. Ott is maradt, egy kettőbe tört, kiálló faácsolatba beleakadt a ruhája, kirántotta a vezetőfülkéből és a szerelvénnyel kerek alá került. A részlegünkön történt kisebb balesetek mellett két súlyos szerencsétlenség is bekövetkezett: a szállítószalag feszítődobja letépte az egyik munkatársunk karját, egy karbantartó lakatosnak pedig egy lezuhanó, féltonnás alkatrész vágta le a lábfejét.

A rettenetes munkabalesetek mellett „civil” szerencsétlenségek is szedték áldozataikat. Közúti gázolások, szénmonoxid-mérgezés, vízbe fulladás, sőt gombamérgezés is. Ez utóbbi, stupid halál egy négygyermekes családot sújtott, és az egész várost megrázta a tragédia, mert két napos időközzel mind a négy gyermeküket elveszítették a szerencsétlen szülők. Egy másik, szintén civil baleset a város víztárolójánál történt. Vagy öt-hat beszeszelt fiatal fogadást kötött, hogy ki ússza át többször a tavat. Az egyikük begörcsölt, megfulladt és örökre elmerült. A berezelt társai csak két nap után mertek szólani a rendőrségnek, addig az egész város abból a tóból használta az ivóvizet, amelyben a holttest feküdt. Utólag tudtuk meg, hogy ez az áldozat csupán két hónapja dolgozott itt, azelőtt tíz évet börtönben ült, mivel egy kaszával levágta nagybátyja fejét.

És hogy semmi ne maradjon ki a felsorolásból, tucatnyian gyilkosság áldozatai lettek. Történt itt olyan is, hogy fejszével lefejezték a milicistát, karóval agyonverték az erdőört, bicskával szíven szúrták a bálozó fiatalembert. Egyik gyilkosság a mellettünk lévő legénylakásban történt, egy négytagú, beszszelt brancs valamin összeszólalkozott és az egyik társukat, miután félig agyonverték, kidobták a harmadik emeletről. Énrám jól vigyázott az őrangyalom, mert jó pár évet éltem ilyen közegben, de – hál’ istennek – megúsztam baj nélkül. Igaz, kerültem is a szórakozóhelyek és a kocsmák környékét. A bányásznapokon is, amelyek rendszerint tömegverekedéssel értek véget, mindig a távolabbi dombokról néztük a műsort, hogy ne legyünk a csatatér közelében.

Ezt a véres, de sajnos valós beszámolót itt be is fejezem és visszatérek az 1971 októberénél megszakított történetem folytatásához. Szinte biztos voltam abban, hogy még e hónapban meg fogom kapni a behívómat, de nem tudni, mi okból, ez elmaradt. Mivel tudtam, hogy a hadsereg nem felejt, és közelebről úgyis elkapják a frakkomat, fogtam magam, ’72 január 3-tól kivettem az egész évre szóló szabadságomat és hazautaztam a szüleimhez. Kezdetét vette egy olyan békebeli vakációzás, amilyenben sem azelőtt, sem azután nem volt többé részem. Csodálatos téli tájképben éltem, ahol a félméteres hótakaró alatt alvó hegyek, a szikrázó napsütés és az édes semmittevés adták az alaptónust. Délelőttönként vizet és egész napra való tűzifát hordtam be a házba, és nagyokat ettem az édesanyám főztjéből. Délután nagy pingpongszatákat vívtam a klubban, moziba jártam és rengeteget olvastam. Az illatos fenyőgyantás tuskók ropogása a kályhában, a plafonon táncoló fénykarikák olyan álomba ringattak, hogy csak az édesanyám szavára ugrottam ki az ágyból: – Fiam, kész a reggeli!

Ezután a mesés bukolika után hatványozottan rosszulesett az a feketeleves, ami ezután várt rám. Február 5-én utaztam vissza Balánbányára, 10-én kézhez is kaptam a behívómat, amely február 27-re szól. Csak dióhéjban írok arról a keserves 16 hónapról, amelyről azt állították, hogy ott faragnak rendes embert belőlünk. A durva bánásmódot és a trágár beszédet már abban az időben megismertem, amikor alig 15 évesen a fatelepen dolgoztam. A szakiskolában sem bántak velünk kesztyűs kézzel, de ott csak ízelítőt kaptunk abból, hogy milyen is az igazi drill. A munkahelyemen is szigorú fegyelmet követeltek,

amelyet szükségesnek is tartottam, de az útszéli beszédet sehogy sem bírtam megszokni. Hát a katonaságnál tapasztaltak alapján elmondhatom, hogy a bányászok „szókimondása” ötórai teázás alatt folytatott, illedelmes csevegés az itteni szótárhoz képest. A százdecibeles hangerevével közölt, obszcén, káromkodásokkal tűzdelt szöveg minden volt, csak nem irodalmi. Ráadásul a feltétel nélküli engedelmességet itt szó szerint belénk verték. Sajnos, nem lehetett visszaütni, mert ezért haditörvényszék járt. Az élet iskolájának csúfolt katonaság alatt egyetlen, pozitívnak mondható dolog történt, kitanultam a rádiótávírdász mesterséget. Az életben aztán ennek semmi hasznát nem láttam. A negatívumokból sokkal többet felszedtem: megtanultam folyékonyan káromkodni románul, csalni, lopni, szemrebbenés nélkül hazudni és a többi.

A katonai karrierem ígéretesen indult, négy hónap szolgálat után megkaptam az „élkatona” (militar de frunte) kitüntetését, de pár napra rá egy éjszakát a fogdában kellett töltnem. Kápláriskolába küldtek, ott is volt egy bakim, amely miatt nem fogdát, hanem kétnapi, lapátos kényszermunkát kellett végezzem. Megkaptam a káplári rangot, majd lefokoztak egy bunyó miatt. Miután levizsgáztam mint szakképzett rádiótávírdász, visszaadták a rangomat, és a funkcióim szerint híradókocsi-főnök, alhadnagy lettem. Ebben a minőségemben is csináltam egy egyéjszakás kótert. Megmenekültem egy halálos veszélyből, de volt egy kisebb sebesülésem, amelynek a nyomát ma is viselem a jobb lábfejemben. Katonai pályafutásomat 1973. június 12-én, mint tartalékos alhadnagy fejeztem be.

Említettem, hogy leszerelésemkor az a meglepetés ért, hogy kamaszkori szerelmem férjhez ment másvalakihez. Ha rossz, legyen még rosszabb, gondoltam, és visszamentem dolgozni Balánra. Pedig szép álmokat szőttem továbbtanulásról, családról, sok gyermekről, de ezekben az álmokban Balánbánya nem szerepelt. Jó néhányszor eltűnődtem rajta, mi lett volna, ha akkor frissiben, rögtön az érettségi után felvételizem az egyetemre, s be is jutok. Egy ideig nagyon bántam, hogy nem ezt tettem, mert a katonaság után már véglegesen lemondtam a pályamódosításról. Pedig kár volt, most is úgy érzem, jó tanár lehetett volna belőlem...

A romba dőlő álmaim felett nem sokáig keseregtem, de ezentúl nagyon is megnéztem, hogy kivel állok szóba a szépnem tagjai közül,

magyarán, válogatós lettem. Rövid idő múltán felfedeztem magamnak egy új világot, a festészetet. A könyvtárban találtam néhány szép albumot, és mivel nagyon megtetszettek, azután már tudatosan kerestem az ilyen kiadványokat. Érdeklődésem tartósnak bizonyult, és miután eredetiben is megtekinthettem jó pár remekművet, hát még alaposabban beleástam magam a témába. A sors kegyes volt hozzám, így eljutottam a szentpétervári Ermitázsba, a drezdai Zwingerbe, a párizsi Louvre-ba és az amszterdami Van Gogh képtárba, és sok-sok órát tölthettem a legnagyobb mesterek művei előtt.

1974 tavaszán egy érdekes információt kaptam a már említett munkatársamtól, R. Pista bácsitól. Akkor nem is gondoltam, hogy ezzel elindul egy olyan folyamat, amely gyökeresen megváltoztatja a további életemet. Arról volt szó, hogy a vállalat egy új bányát nyit Csíkszentimréen. Pista bácsit oda fogják delegálni és már most maga mellé toboroz néhány megbízható szakit. Természetesen, feldolgozó üzem is lesz, bár egészen más technológiával, mert ott egy másfajta ásványt fognak bányászni. A legfontosabb, hogy az új bányához közel, Csíkban lakást fognak biztosítani. Mivel semmi nagy ragaszkodást nem éreztem Balán iránt, azt mondtam Pista bácsinak, ha lesz lakás, akkor megyek vele. Ezt a témát aztán el is felejtettem, többet azután nem beszélgetünk róla az öregúrral.

ÜDV, MAGYARORSZÁG! MEGLEPETÉS A JAVÁBÓL. DUPLA KARRIER

Ha jól emlékszem, áprilisban, mikor pár napot otthon töltöttem a szüleimnél, anyu ideadott egy levelet, amelyet a Debrecenben élő nagynéném írt. Marika néném júliusban haza akar jönni, de előtte meghív engem két hétre és majd együtt jövünk haza. A meghívásnak nagyon megörvendtem, addig még nem jártam Magyarországon. Igaz, nagyon nem is volt rá lehetőségem. Egy mai fiatal el sem hiszi, de a régi világban csak két évente lehetett külföldre utazni, és csak a szocialista országokba. Nyugatra csak egészen kivételes esetekben és csak kivételes személyek mehettek. Azt a nem sokat érő útlevelet csak hosszas ceremónia után adták ki, és a hazatérés után 48 órán belül le kellett adni a hatóságoknak. Rögtön beutaztam tehát a megyeközpontba, intézni a formaságokat, de még két alkalommal megsétáltattak, amíg megkaptam azt a híres útlevelet. Július elején végre elindulhattam

és egy csodálatos szabadságban volt részem. Maga Debrecen is egy gyönyörű város, és erre a Hortobágy még rátett egy lapáttal. Miután a zsúpfedeles csárdában elég tekintélyes mennyiségű borból jól feltan-koltam, már nem volt kedvem kimozdulni onnan, néném és a leánya, mint menyasszonyt, karon fogva vezettek ki az állomásra. Aztán felutaztunk Budapestre és én megpillanthattam azokat a helyszíneket, amelyeket addig csak az olvasmányaimból ismertem. Felemelő, csodálatos érzés volt, és ezt még fokozta, hogy a Szépművészeti Múzeumban a maguk eredeti szépségükben láthattam számos remek festményt.

A rengeteg szép élmény mellé kaptam egy rossz emléket, és egy-két meghökkenítő felfedezést is tettem. Ami itt Erdélyben egyáltalán nem volt látható, ott, Debrecenben lépten-nyomon beleütköztem, mármint az orosz katonákba. Néném azt mondta, 50 ezren vannak, és hogy az orosz tiszteknek egy külön kis városnegyed van építve. Az egyik meglepő felfedezésem az volt, hogy bár ott ülnek a nyakukon az oroszok, a vallásos ünnepeket hivatalosan is megtartják. A sajtóban számunkra meredeknek tűnő cikkeket lehetett olvasni, és a *Ludas Matyi*ban olyan karikatúrák jelentek meg, amiért Romániában a szerzőt nyomban lecsukták és a lapot betiltották volna. A bombameglepetésben akkor lett részem, amikor felkerestük néném barátnőjét, Margót. Ő még soha nem járt Erdélyben, szeretett volna velünk együtt utazni, de az volt a gondja, hogy mi lesz az ő szeretett Picijével. Pici egy agyontáplált tacsó volt és a fotelban, egy díszes párnán trónolt.

- Ha beadom a napközibe, ott tönkre fog menni a gyomra szegénykémnek - így Margó.

- Hová akarja beadni ezt a dö..., ezt a kutyát?!

- A napközibe, fiam, a kutyanapközibe, ott gondozó van, aki eteti, fürösztí, és állatorvos, aki felügyel az egészségére... Ez volt 1974-ben Magyarországon, amikor nálunk még a gyermekeknek is alig jutott hely a napköziben. Később még láttam a saját két szememmel, hogy kutyanapközín kívül van kutyapedikúr és kutyafoдрászat is... Hej, kutya élet!

Az álmoskönyv szerint rosszat jelent, ha az embert behívják a nagyirodába. Az én esetemben nem ez történt, amikor október vége felé meg kellett jelenjek a 7-es számú irodában, a beruházási osztály nagyfőnökénél:

- Mi van, fiatalember, azt várja, hogy én vigyem oda magának ezt a lakáskulcsot? - azzal egy cetlit és egy kulcsot tolt felém az íróasztalán. Én valami köszönésfélét hebegtem és nyomban indultam megkeresni Pista bácsit, hátha ő bőbeszédűbb lesz. Az öregúr is az imént kapta meg a kulcsát azzal, hogy december elejére költözzön be, mert rövidesen beindul a bánya. Mindketten azon voltunk kiakadva, hogy a lakást úgy kaptuk meg, hogy semmiféle kérést nem tettünk le, sehol nem kellett kilincseljünk érte. Ha figyelembe vesszük, hogy akkor még lakáskrizis létezett, akkor ez az ölünkbe hullt kiutalás valóságos csodának felelt meg. Pár nap múlva egy Yale-zárral és némi szerszámmal beutaztam Csíkba. Az igazi meglepetés itt ért, ez nem garzon volt, hanem egy kétszoba-konyhás lakás, kamrával, kádas fürdőszobával, tágas erkéllyel és bükkfaparkettás padlóval. Füttyörészve szereltem fel a zárat, és visszautaztam Balánra. Három nap múlva lógó orral jöttem vissza, értesítést kaptam, sürgősen jöjjenek be, mert a lakást felvette a víz. A szomszédok betörték az ajtót és elzárták a főcsapot, mivel a konyhában lévő hidegvizes-csap el volt repedve, ez okozta a bajt. Elrohantam a városi lakásgazdálkodási vállalatához (IGO), ahol az első perctől gyanakodva fogadtak. Azt feltételezték, hogy a csapot én felejtettem nyitva, majd, utólag megrongáltam, hogy a kárt ne varhassák az én nyakamba. Hiába próbáltam meggyőzni őket, gyerekjáték leellenőrizni, hogy még ott dolgozom Balánon és ott is lakom, és nem törtem le azt a k...va csapot. Végül megígérték, hogy intézkedni fognak és majd értesítenek. Én köszöntem szépen és várakoztam türelmesen.

November végén értesítést kaptunk, hogy december 9-én indul a beüzemelés, és hogy ettől a dátumtól hivatalosan is az új bánya alkalmazottjai vagyunk. Az IGO-tól még semmi hírt nem kaptam, így a Taplocán lakó nővéreméknél kértem szállást, amíg kész lesz a saját lakásom. Hát az a beüzemelés nem jött össze december 9-re, sok gépi berendezést még ezután kellett felszerelni, így a tényleges indulás csak 1975. február 27-én következett be. Közben én már nem is tudom, hányszor jártam a közüzeméknél, hogy a rossz csapot, a betört ajtót és a tönkrement parkettát cserélték ki. Mindannyiszor csak ígéreteket kaptam, míg egyszer, január vége felé, elszakadt a cernám. Elővettem a baláni és a katonaságnál használt szótárt, és vagy tíz percig csak én beszélgettem, de csupa nagybetűvel. Az IGO nagyfőnöke látta, hogy

vészhelyzet van, mellém adta egyik beosztottját, ez felvette a helyszínen a kármegállapítási jegyzőkönyvet, és egy hét múlva ingyen és bérmentve minden ki volt cserélve: a csap, az ajtó, és a parketta is.

A honalapítást azzal kezdtem, hogy vásároltam bútortárat, könyvszekrényeket is beleértve. Akkorra már örvendetesen fel volt szaporodva a könyvvállományom, amelyet addig a szüleimnél őriztettem. Édesanyámtól és nővéreimtől kaptam „staférungot”, ágyneműket és más apróságokat, amelyek szükségesek a háztartásban. A konyhám egyelőre üresen maradt, tapasztalatból tudtam, hogy a főzőcskét nem nekem találták ki.

A feldolgozó üzemben az első periódust a teljes tanácstalanság és a kísérletezés jellemezte. A gond az volt, hogy itt egy olyan ásványt dolgoztunk fel, amelyet eddig még sehol az országban nem bányásztak. A feldolgozási technológia csak papíron létezett, a gyakorlatban még senki sem alkalmazta. Az eljárás egy hazai, magyar mérnök szabadalma volt, ezért nagy volt a titkolózás és a szekusok úgy jártak ide, mintha itt lett volna a törzskávéházuk. A sok vacakolásnak és a gyakori nehéz fizikai munkavégzésnek azért volt egy nagyon jó oldala is. Mint „kísérleti technológiát alkalmazó üzem” lettünk besorolva, így szemérmetlenül magas fizetéseket kaptunk. Mikor már kezdett beindulni a normális gyártási folyamat, még a köznép is nagy összegű prémiumokban részesült. A volt munkahelyemmel összevetve, ez maga volt a paradicsom. És ez a paradicsom tele volt földi angyalokkal. Az adminisztratív épületben egy egész emeletnyi részt a laboratóriumok foglalták el, és itt csupa vagány csaj dolgozott, de más munkahelyeken is szép számban voltak fiatal lányok, asszonyok. Meg is mozdult az egész férfítársaság, és rövid idő alatt számos ilyen-olyan kapcsolat jött létre. A nagyfőnökünk, egy kimondottan jóképű ötvenes, nagy hódolója volt a női nemnek, ezért március 8-át fizetett (!) munkaszüneti napnak nyilvánította és a dolgozó nép óriási bulit csapott a cég gyűléstermében.

1975 tavaszán komoly szakmai előrelépést tettem. Az akkori törvények szerint, ha megvolt a hároméves szakmai iskolád, ebben a mesterségben ledolgoztál minimum öt évet, és rendelkezted gimnáziumi diplomával is, akkor jogos voltál a technikus besorolásra. Nekem ezek a feltételek mind megvoltak, de az üzem keretében nem volt jóváhagyott technikus poszt. Az egyik napon hívatott a nagyfőnök, és azt

mondta, hogy létezik egy speciális, magasképzettségű szakmunkásnak való besorolás, amelyet meg tudna adni nekem.

A feladatom az lenne, hogy továbbra is az „A” váltás keretében maradva, a szabadságoló vagy más okból hiányzó váltásmestereket helyettesítsem. Én ezt örömmel elfogadtam, főleg, hogy kiderült, mint kezdő technikusnak, 240 lejjel kevesebb lenne a fizetésem, mint a specialistának. Engem amúgy is mindig csak a picula érdekelt, nem a titula.

A szakmai előhaladásomat egy „politikai karrier” követte, az alakuló szakszervezeti konferencián megválasztottak a részleg szakszervezeti bizalmijává. A munkatársaim tudták, hogy nem nagyon szoktam betojni a főnökök előtt, és a szájamat is kitátom, mikor erre szükség van. Így rám szavaztak. Ez az elnöki poszt egy tiszteletbeli cím volt csupán, semmi fizetés nem járt utána. Tulajdonképpen ez az egész érdekvédelmi szervezet egy kirakat-intézmény volt, nulla politikai súllyal. A havi gyűléseket egyszerűen el lehetett intézni, mint termelési értekezletet, és évente csak egyszer volt komoly munka, amikor a kezelő- és üdülőjegyeket kellett elosztani. Volt egy pénzügyi lehetőség szakszervezeti vonalon, amit mi alaposan ki is használtunk. Nevezetesen, vállalati kirándulásokat lehetett szervezni, és a busszal történő szállítás ára: 1 fő/1 km/25 bani! Így tavasztól őszig egyfolytában úton voltunk, és minden kirándulást egy kiadós bulival zártunk. (Nemrég a kezembe került egy régi fénykép abból az időből, egy tóparton, képeken elég öntelt vigyorral két csajt szorítok magamhoz... hát hol van az a nyár?...). Ez a szakszervezeti „karrier” a későbbiekben elég fontos változásokat hozott a szakmai és a magánéletemben, de erről majd később.

PIHENŐSZABADSÁG?! KELLEMETLEN KÖZJÁTÉK EGY SZEKUSSAL. ISMÉT ÉLETVESZÉLYBEN. EMLÉKEZETES KARÁCSONY

Még tavasszal levelet kaptam a debreceni unokahúgomtól, az én tavalyi látogatásomat szeretné viszonzni és magával hozná egyik barátnőjét is. Augusztusra terveztük ezt a közös szabadságolást, amely egy erdélyi körútból és egy egyhetes tengerparti üdülésből fog állni. Kati és a barátnője rendben meg is érkeztek, és én kellemesen meglepődve tapasztaltam, hogy ez az Éva nemcsak egy bombajó csaj,

hanem egy megszállott József Attila-rajongó is. Ő ajándékozott nekem egy *Összes versei* kötetet, amelynek legalább a felét kívülről is el tudta szavalni.

Az erdélyi körút nagyon jó hangulatban indult, de nagyon pocsékul folytatódott. Az egyik fürdővárosunkban csak magánháznál kaptunk kiadó szobát. Itt a házigazda kutyája majdnem megharapta Katit, és Éva ottfelejtette a cekkerét az összes alsóneműjével, így mehattünk bugyit vásárolni. Egy másik fürdőhelységbe egy ponyvás teherautóval jutottunk el, amely félrészeg melósokat szállított hazafele, éppen csak megúsztuk zaklatás nélkül azt az utazást. A harmadik célpontunknál végre kaptunk szállodai szobát, a táj is gyönyörű volt, de itt a kajával jártuk meg. A vendéglő, ahol étkeztünk, elég puccos volt, de valamelyik étellel valami nem stimmel. Én sem voltam valami jól, de a két csaj fél napig hányt, főleg Kati nagyon rosszul volt. Hazatérve, két napig csak gyógyszereken éltek szegény lányok, de optimisták voltak, így leutaztunk a Fekete-tengerre. A szállodát már azelőtt lefoglaltam telefonon, de csak a helyszínen láttam meg, hogy alig valamivel különb, mint az én volt legénylakásom. Takarítószemélyzet vagy nem létezett, vagy döglusta volt, az ágyak alatt vastagon állt a por és rendre elfelejtettek WC-papírt berakni. Még szerencse, hogy az idő gyönyörű volt, a tenger vize jó meleg, ezek sok mindenért kárpótoltak. Az igaz, hogy az árak láttán kirázott a hideg, de sebah, évente csak egyszer van szabadságon az ember. Már azt hittem, véget ért a pech-sorozat, amely az erdélyi utunkat kísérte, de nem. Itt is ért egy malőr, majdnem belenyuvasztottak a tengerbe. Egy 25 személyes, kisméretű motoros bárkával hajókirándulásra mentünk, és a lökött „kapitányunk” majdnem kivitt a nemzetközi vizekre. Egyszer csak feltűnt egy jó nagy határőrhajó és nagy sebességgel egyenesen felénk tartott. Persze nem ütköztünk össze, de a nagy hullámverés miatt majdnem felborultunk. Míg a határőrtsízt a mi kapitányunkkal üvöltözött, addig bárkánk utasainak nagy része, közöttük Kati és Éva, a korlátba kapaszkodva rókáztak.

Nem a rengeteg potyára kidobott pénz miatt mérgelődtem elsősorban. Ha összehasonlítottam, hogy milyen vendéglátásban volt részem nekem és mit adtam én cserébe nekük, hát csak szégyenkezni és dühöngeni tudtam. Évának úgy látszik egy életre elege lett Romániából, soha többé nem jött errefelé.

A rossz széria hazajövelem után is folytatódott, most már a munkahelyemen. Egyik nap látom, hogy bejön a feldolgozó üzembe egy idegen férfi és elkezd nézelődni minden irányba. Már említettem, hogy az új gyártási technológia miatt idegen személyeknek ide bejönni szigorúan tilos volt. Füttyentettem tehát egy jó nagyot, és intettem, hogy távozzék. A pasas csak felvonta a vállát és tovább bámészkodott. Lejöttem az emeletről, odamentem hozzá és a bejárati ajtót kinyitva, kifelé tessékeltem:

- Nem látja, mit ír ezen az ajtón?! Kifelé!

- És mi van, ha én mégis bejöhetek? - azzal egy fényképes igazolványt vesz elő és messziről mutatja. Karnyújtásnyi távolságból persze, hogy nem tudtam elolvasni, ezért egy elég gyors mozdulattal kivettem a kezéből azt az igazolványt. Ő egy villámgyors mozdulattal megragadta a csuklómat, a másik kezével mellen ragadott és a képembe üvöltötte:

- Te idegbeteg ökör, én X. Y. szekuritátes főhadnagy vagyok!!

Eme „bemutakozás” után természetesen visszaadtam az igazolványt:

- Nem tudhattam, hogy kicsoda ön, de ezért még nem vagyok ökör...

- De idegesnek elég ideges vagy! - vigyorgott ő.

Ezután még nagyon sokszor meglátogatta üzemünket és engem mindig úgy üdvözölt:

- Hogy vagy, ideges barátom?

Az idők folyamán elég jól kiismertem ezt a minden hájjal megkent alakot, aki jópofáskodva elbeszélgetett az emberekkel, s közben minden információ-morzsat kiszedett belőlük. Sokszor olyan politikai vicceket mesélt, amiért a közrendű halandót a „kékszemű” kollégái azonnal hűvösre tették volna. Hogy mennyire tájékozott volt még a legintimebb témában is, az kiderült a következő eset kapcsán: Az egyik laboránsnőnk, egy elég ledér csaj elkövetett egy bődületes hanyagságot, a délelőtti váltás végén elfelejtette bezárni a széfbe az egyik 18 karátos aranytégelyt. A délutáni váltás aláírta az átvételt és csak úgy 17 óra tájt derült ki, hogy a tégely nincs. Miután hiába kerestük mindenfelé, fel kellett hívjam a nagyfőnököt, aki vagy húsz perc múlva meg is érkezett, ennek a szekusnak a társaságában. A főhadnagy feltett egy-két kérdést a teljesen kiakadt délutános laboránsnőnek, majd odaszólt nekem: - Te is velünk jössz, bemegyünk a városba!

Még azt is tudta, többek között, hogy hol lakik a főnökünk, itt megállt, lerakta a kocsiból azzal, hogy tovább nincs szüksége rá. Engem magával vitt és a város legjobb szállodájánál álltunk meg. Itt beszélt valamit a recepcióssal, az vette a tartalék kulcsokat és bementünk az egyik szobába. Ott volt a délelőtti laboránsnő egy férfi társaságában. A pasira ráparancsolt, hogy tartsa a pofáját és tűnjön el. Az előszobában megvártuk, amíg a nő felöltözött, majd visszakocsiztunk a vállalathoz. Hogy én ide miért kellettem, azt a mai napig sem tudom, talán tanúként szerepeltetett, esetleg a bizalmamba akart férkőzni. Az a méregdrága tégely ott volt az orrunk előtt, az a buta tyúk az egyik műanyag-borítású regiszter hátlapjába dugta be, amely ott hevert az egyik állványon. Másnapról ez a nő nem jött be a munkahelyére, többé nem láttuk és nem is hallottunk róla.

A balánbányaihoz hasonlóan az itteni ásvány mechanikai feldolgozása is előtörésből és őrlésből állt. Az eszközök viszont mások voltak, elsősorban a törőgép miatt. Ez az óriási gépezet hasonlított a golyósmalomra, de golyók nélkül, a belsejében a fogaskerékszerűen beépített mangánacél-bélelés zúzta a köveket. A nagymalomnak nevezett berendezés mellett volt a „kicsi”, 250 tonnás golyósmalom. A helyszínt azért írtam le ilyen aprólékosan, mert itt kezdtem az itteni pályafutásomat, míg az isten fel nem vitte a dolgomat. Másrészt itt, a malomházban történt az a műszaki baleset, amelyben szinte otthagytam a fogamat. Éjszakai váltásban dolgoztam és a megszokott körutam során éppen a malomházba értem, mikor a nagymalom hirtelen leállott. A probléma az volt, hogy a kicsi malmot nem tudtuk kikapcsolni, és ez a két berendezés zártkörben működött.

A nagymalmot nem tudtuk visszaindítani, így a felgyűlt zagy bármelyik pillanatban szétnyomhatta a vezetékeket. Nagyon gyorsan kellett döntenem, felhúztam a védőkesztyűket és beleléptem a védőcsizmákba. A trafóháztól bejövő 6000 voltos vezeték egy nagy elosztódobozba vezetett és ott volt a megszakító kar is. Szerencsémre oldalt álltam és úgy rántottam le a megszakítót. Egy jó háromméteres vakító elektromos kisülés következett, és minden sötétségbe borult. Leszámítva, hogy a trafóházban minden biztosíték kiégett, semmilyen más berendezés nem ment tönkre, és a főnökség szerint is helyesen döntöttem. Utólag ijedtem meg, hogy mi lett volna, ha...

Még nem is meséltem arról, hogy amikor beköltöztünk Csíkba, akkor derült ki, tényleg száz lakást építettek az új bánya alkalmazottainak. Így ha olyan ember jött hozzánk dolgozni, aki nem környékbeli volt, azonnal kapta a lakáskulcsot. Amikor még márciusban megérkeztek a mesterek, nekik is biztosították a lakhatást. Ezek az emberek mindhárman román származásúak voltak és családosak, az észak-erdélyi bányavidékről delegálták őket hozzánk. Az én mesterem, Alex egy cingár, kékszemű, szőke férfi volt, akinek magyaros ékezzettel írt vezetékneve „thy”-ban végződött. Miután én is „kolléga” lettem, többet beszélgettünk egymással és kiderült, az apja valóban magyar volt, de otthon sohasem beszéltek magyarul. Én Alex-szel egészen jól kijöttem és a vállalatnál, ahol a magyarok voltak többségben, soha nem fordultak elő nemzetiségi súrlódások.

Mint már említettem, én helyettesítettem a szabadságoló mestereket, és ez így volt 1975 decemberében is. Alex kivette a szabadságát, és én egyedül maradtam a felelősséggel. A helyzetem kicsit kényes volt, hiszen a melót ezekkel az emberekkel kezdtem, akiknek most dirigálnom kellett. A munkatársaim úgy ismertek meg, mint aki szereti a mókát és a bulit, de a munkában nem ismer tréfát. Nagy gondban voltam tehát a közelgő karácsony miatt, mert olyan beosztást akartam készíteni, amely mindenkinek jó, de az üzemelést sem gátolja. Itt is, akárcsak Balánon, három váltásban dolgoztunk, vasár- és ünnepnapokon is. Most a nagyfőnökünk bejelentette, hogy karácsonykor igen, de december 31. és január 2. között nem fogunk dolgozni. Ennek akkor nagyon örültünk, de utána majdnem egy hétig az elfagyott vezetékeket olvastottuk a mínusz 30 fokban. Szóval csak a karácsonyi beosztást kellett megcsinálnom, de így is egy jó hetet pepecseltem vele. Akkor felolvastam az embereknek, és mindenki jóváhagyólag bólogt. Tartottam egy kis hegyibeszédet is, amelynek a lényege az volt, hogy csak az egészen minimális létszámot rendeltem be és ha csak egy ember is hiányozni fog, az nagyon nagy baj lesz. Karácsony első éjszakáján, szombaton nem is volt probléma, de vasárnap éjjelre három emberem nem jött be. Közöttük volt R. Pista, a pompaház lakatos, akit pedig a névnapjára való tekintettel már péntektől elengedtem. Ez a fiatalember egy nagyon dolgozó, jópofa srác volt, de néha szeretett a pohár fenekére nézni. Azon a szent ünnepen én majdnem elkárhoztam, három munkahely között futkároztam, mint egy örült, de reggelig

üzemeltünk teljes kapacitással. Hétfőn délben már a teljes létszám jelentkezett munkába, és én elővettem a három jómadarat. Az egész váltás füle hallatára istenesen „megmosdattam” őket. Pistát még külön lehoradtam a sárga földig és őt büntettem meg a legszigorúbban, a maximálisan kiróható, egy hónapra szóló 20%-os fizetéslevonást sóztam a nyakába. A másik két delikvens csak 15%-ot kapott, és természetesen mindhármuknak beírtam vasárnap éjszakára az igazolatlan hiányzást. Ez azzal járt, hogy fél évig nem kaphattak prémiumot.

Amikor több mint húsz év múlva egyszer összefutottam ezzel a Pistával, rám kérdezett:

- Emlékszel-e, hogy 1975 karácsonyára milyen ajándékot adtál nekem?

- Nagyon is jól emlékszem, de most, ennyi idő után felelj őszintén, megérdemelted-e?

- Hááát... de azért nem kellett volna ennyire megb...szál!

RÖVID BESZÁMOLÓ EGY TÖRTÉNELMI KORSZAKRÓL: 1968–1976

Amiről az alábbiakban beszélni akarok, az egy megkerülhetetlen téma, de itt csupán egy töredékes beszámolóra szorítokozom. Csak az általam átélt, megtapasztalt dolgokról mesélek és nem a mai véleményemet vetítem vissza a múltba.

1968 volt az „aranykorszak” kezdete, amely nagyjából 1976-ig tartott, utána már rohamosan kezdett leáldozni a „kommunista csoda” napja. Ennek a korszaknak a kezdetén még csak 19 éves voltam, a politika egyáltalán nem érdekelt, nem lelkesített semmiféle világmegváltó eszme, csak a saját jólétem érdekelt. Az akkori életről nagyon vázlatos, de alapjában véve jó véleményem volt. Lássuk, hogy ez a pozitívum miben konkretizálódott: A kötelező 7 osztályos általános iskolákban az oktatás ingyenes volt, és 1960-tól már a tankönyveket is térítésmentesen adták. A középiskolákban és az egyetemeken létezett az ösztöndíjrendszer, így a tehetséges diákok ingyen juthattak egyetemi diplomához. A gyógyszerek, az orvosi ellátás és a kórházi kezelés szintén ingyenes volt. A legfontosabb dolog az volt, hogy mindenkinek biztosítottak munkahelyet; aki dolgozni akart, az tisztességesen meg tudott élni a fizetéséből. Aztán eljött az az idő is, hogy a hatalom átesett a ló másik oldalára, a munkakerülőket erőszakkal besorolták valamelyik

vállalathoz, általában szakképzetlen munkakörbe. A nehéz munkakörülmények között dolgozó melósoknak pótszabadságot és külön juttatásokat is adtak. Az én esetemben is a teljesen ingyenes lakhatás mellett még 120 lej „elszigeteltségi pótlékot” adtak, mivel a bányatelep gyatra infrastruktúrája és alacsony civilizációs-kulturális színvonala miatt kompenzálták az ittdolgozókat.

Balánbánya közellátásáról azt mondhatom, hogy más településekhez viszonyítva nagyon jó volt, valós árubőségéről beszélhettünk. Az igaz, hogy a minőségi követelmények szerények voltak, és a szolgáltatói szektor is gyerekcipőben járt. A nagyobb értékű használati cikkeket kamatmentes részletfizetésre is meg lehetett vásárolni, így rövid idő alatt számos gépkocsi jelent meg az utakon. A tömbmagyarság viszonya az itt lakó románokkal viszonylag toleránsnak és békésnek volt mondható abban az időben. Nem csak a hivatalos deklarációk szintjén, a valóságban is nagy lépések történtek a romániai magyar kisebbség szellemi-kulturális igényeinek kielégítésére. Olyan színvonalas kiadványok mellett, mint az *Utunk*, *A Hét*, a *Korunk* és a *Művelődés*, két színes magazin is megjelent, a *Dolgozó Nő* és az *Új Élet*. Az *Előre* és a *Falvak Dolgozó Népe* országos terjesztésű lapok voltak, igaz, ezek már a napi politika szolgálatában álltak, akárcsak a magyarlakta megyék magyar nyelvű napilapjai is. A magyar nyelvű könyvkiadás is jelentős volt, a bukaresti *Ifjúsági Könyvkiadó* és a kolozsvári *Dacia* kiadó, majd később a *Kriterion* számos erdélyi magyar vagy anyaországi szerző könyvét adták ki. Ezenkívül szinte korlátlanul hozták be a magyarországi könyvkiadók termékeit, sőt a felvidéki *Madách Könyvkiadó* könyveit is.

Egy nagyon fontos szegmense az erdélyi magyar szellemi életnek: a színjátás is nagyon jól működött. Hat ilyen intézményünk volt, és létezett a kolozsvári Állami Magyar Opera is. Az adásidő rövidege miatt inkább csak szimbolikus jelentősége volt a román tv magyar nyelvű adásának, de tagadhatatlan, hogy létezett, és a szűkre szabott keretek között is fontos színfoltot képviselt az erdélyi szellemi élet palettáján. A marosvásárhelyi és a kolozsvári rádiók magyar nyelvű adásai már bejáratott műsorokkal jelentkeztek a hatvanas évek végére, és szerintem óriási szerepük volt-van a nemzeti identitásunk megőrzésében.

A fentiek bármikor ellenőrizhető tények, és nagyon nem szeretném, ha valaki azt gondolná, hogy sunyi módon azt a régi világot magasztalom, ez igazán távol áll tőlem. Az esetleges szubjektivitás vádjának elkerüléséért, a tárgyilagossághoz ragaszkodva, az alábbiakban rátérek ennek az éremnek a másik oldalára is.

Azzal kezdeném, hogy a kommunizmusban, ha egyáltalán beszéltek a parasztságról, az arról szólt, hogy jaj, de milyen jó nekik ott a kollektív-gazdaságban. Köztudott, hogy a háború utáni Románia jellegzetesen agrárország volt, a földművesek az összlakosság több mint felét tették ki, és a falun lakók aránya döntően nagyobb volt a városiakénál. Ezt a félországnyi népet kegyetlenül kirabolták, megalázták és a társadalom peremére szorították. A félalfabéta Ceaușescu-házaspárnak az értelmiségiek irányába megmutatkozó rosszindulata már a hetvenes évek elejére egyértelművé vált. Az 1965-ben hatalomra került diktátor egy szűk évtized alatt magához ragadta a teljhatalmat, az övé volt a párt, az állam és a hadsereg vezetése. A nemzetközi politikába Ceaușescu egy igazi nagy húzással lépett be, amikor nem segédkezett a „prágai tavasz” leverésében, hanem nyilvánosan elítélte a katonai intervenciót. Ebből aztán egy olyan politikai tőkét kovácsolt, amelyet egész pályafutása alatt kamatoztatott. Az angol királynőtől az amerikai elnökökig mindenki bevette azt a maszlagot, hogy a román vezető a Szovjetunió ellenlábas, s mint ilyennek, sok disznóságot elnéztek neki. A nemzetközi közvélemény élesen elítélte a kínai „kulturális forradalmat”, de a romániai, hasonló jellegű intézkedésekre már nem is nagyon figyeltek oda. Pedig a román pártvezér szinte egy az egyben átvette a kínai modellt, és nagy sikerrel alkalmazta is, egészen a rendszer bukásáig. A különbség csak annyi volt, hogy a kínai módszertől eltérően, Csau nem akarta kiirtani az egész értelmiséget, de teljesen a markában akarta tartani őket. Az elhíresült *Júliusi Téziseket* 1971. július 6-án terjesztette elő a főtitkár, amelyben megfogalmazta azt a célt, hogy a párt átveszi a tanügy, a sajtó, az irodalom és a képzőművészetek, a film és a színházak feletti irányítást. Az értelmiségi réteg válaszút elé került, vagy behódol, vagy munkahely nélkül marad, esetleg elhagyja az országot. Az értelmiségiek kivándorlását a hatalom nem igazán gátolta, sőt olykor bátorította is. Az itthon maradtak többsége úszott az árral, vagy teljesen visszavonult a közszerepléstől, és voltak olyanok is, akik öngyilkosok lettek.

Volt a kommunista rendszernek még egy nagy húzása, amelyről a múltban egyáltalán nem beszéltek és a jelenben szemérmesen hallgatnak róla. Az akkoriban még hivatalosan is cigányoknak nevezett roma közösség felnőtt férfitagjait besorolták a Köztisztasági Vállalatokhoz, ahol minimális fizetést, de teljesértékű gyermeksegélyt kaptak.

A végére hagytam a melósokat. Nálunk a társadalom vezetőrétegének csúfolt munkások oda kellett menjenek, ahová a párt küldte. Ha a nemzetgazdaság érdekei úgy kívánták, akkor akár az ország másik sarkába is elküldhettek bárkit melóra, és a delegálás ideje hat hónap és két év között mozoghatott. A munkásokat, de a diákokat és a katonaságot is, hazafias munkára kötelezték, a mezőgazdaság kátyúba jutott szekerét kellett tologassák. A végén még a legintimebb magánéletünkbe is beleszólt a pártállam. Hihetetlennek tűnhet az utókor számára, de törvény volt arról, hogy a 25 évet betöltött állampolgárok, mindegy, hogy házasságban élnek-e, vagy sem, gyermeket kell csinálnak! Ellenkező esetben vénlegény-vénleány adót fizetnek és ez alól semmiféle orvosi papirossal nem lehetett kibújni. Miközben az árubőség kezdett megcsappanni, az árak emelkedni kezdtek. Ezekről az áremelésekről soha nem jelentek meg hivatalos bejelentések, mindig csak az új árcímkekről értesültünk a változásról. Így a 10 banis gyufa ára 15, majd 25 bani lett, a közismert cigaretta, a szentgyörgyi Carpați ára 1,80-ról 2,10-re, majd 2,50-re emelkedett. A marhahús-konzerv árának alakulása még cifrább volt, 8,10-ről 11,50-re, majd 17 lejre nőtt, aztán végleg eltűnt a boltokból. A valóban olcsó könyvárak is követték a növekvő tendenciát, a 4-5 lejes átlagárról 18-20 lejre, majd a '80-as évek közepén egy keménykötésű Hemingway-kötet kerekén 50 lejbe került. Megörökítésre érdemes a *Cinema* filmmagazin metamorfózisa. Előbb 50 oldalon, a külső és belső mindkét kritériumának megfelelő havilap volt, 5 lejért. A hetvenes évek közepére 24 kivesézett oldalon jelent meg, az ára 8 lej lett, majd eltűnt az újságosstandokról.

Főleg az élelmiszereknél, de más árucikkeknél is azt a trükköt alkalmazták, hogy a címke ráírták: „I. osztályú minőség” vagy „Extra minőség”, ezzel akarták indokolni az áremelést. A kemény kartonból készült vasúti menetjegyre már nem írtak fel semmit, de magyarázat nélkül is megemelték az árát 11%-kal, és még folytathatnám...

Nem fejezhetem be anélkül, hogy ne beszéljek egy olyan témáról, amely abszurditása miatt szintén a romániai kommunista éra egyik

jellemzőjévé vált. Ceaușescu azt az örültséget vette a fejébe, hogy egész rövid távon az ország lakosainak a számát fel kell szaporítani kb. 19 millió főről 22-23 millióra. Az a drákói abortusztörvény, amelyet bevezettek, megszabta, hogy csak a negyedik gyermek születése után lehet terhesség-megszakítást végrehajtani. Az orvosokra olyan szigorú megtorlás várt egy tiltott abortuszért, hogy sokszor még tényleges vészhelyzetben levő nőkn sem mertek segíteni. A szakszerűtlenül végzett terhességmegszakításoknak számos áldozata volt, de erről soha nem beszéltek. Jó román felfogás szerint, amiről nem beszélünk, az meg sem történt...

KÉT SZTORI. MILYEN VOLT A SZOVJET BIRODALOM BELÜLRŐL, 1977-BEN?

A Csíkszentimrén töltött időszakról számos történetet tudnék mesélni és nem csak a melóval kapcsolatosan. Voltak itt nagy szerelmi románcok és prózai házasságtörések, kisebb verekedések és nagy ivászatok, magánéleti kudarcok és szakmai sikerek, egyszóval javában zajlott az élet. Az alábbiakban csupán két sztorit írok le, mondjuk úgy, hogy a „színesek” kategóriájából.

1976 júniusában a nagymalom hegesztése megrepedt, szinte két részre szakadt az a hatalmas acélhenger. Utólag olyan híreket hallottam suttogni, hogy az eset eljutott az Elena Ceaușescu füléig, mivel ő volt, aki szorgalmazta ennek a bányának a megnyitását, és muszáj volt értesíteni, hogy a termelés leállt. Két-három nap múlva egy nagy csapat bukaresti szakember érkezett és lázas munkába kezdtek. A helyi melósokból csak a műszakiak maradtak, a többi alkalmazott jó részét kényszerszabadságra küldték. Az üzem munkásnőiből a főnökünk egy „utászcsapatot” állított össze és engem nevezett ki csoportvezetőjükknek. A dolgunk az volt, hogy a bányához kivezető erdei útra elterítsük az erre a célra odakészített zúzottkő-rakásokat. Aranyéletünk volt, gyönyörű nyári időben az ózondús erdei levegőn töltöttük napjainkat és vigyáztunk arra, nehogy megszakadjunk a nagy munkában. Akik a helyszínt nem ismerik, azok kedvéért mondom el, hogy ott kint, a bánya szomszédságában van az úgynevezett „büdösfürdő”. Ennek a kénvgázszivárgásnak a gyógyhatásáról van egy helyi legenda, melynek a lerövidített változatát érdemesnek tartom lejegyezni: kora tavasszal egy idős nénit hoztak ide a rokonai, akit ölben vettek ki a kocsiból,

mert a köszvénytől nem tudott lábra állni. Kibéreltek számára egy házikót, fogadtak melléje egy helybéli asszonyt, s azzal visszamentek a Bánátba. Amikor ősszel utánajöttek, a házikót bezárva találták, a teljesen felgyógyult öregasszony az erdőből került elő, gombászni volt a gondozónőjével.

Hittem is, nem is ezt a történetet mindaddig, míg én is be nem mentem az egész női brigádommal ebbe a mofettába. Hát a „gázfürdő” hatása valóban rendkívüli, mintha tízmillió hangya kezdett volna felmászni a lábamon, és a testem alsóbb régióiban olyan forróság támadt, mintha tüzet raktak volna alá. Másnap arra figyeltem fel, hogy a máskor tréfálkozó, állandóan trécelő fehérnepek most szokatlanul hallgatagok és morcosak. Kiderült, hogy mindannyian menstruálnak, kivétel nélkül. Később megtudtam, hogy ez a fürdő nem csak a csúz és a köszvény gyógyítására jó. Azok a nők, akik ismerik azt a másféle „gyógyhatást”, kijönnek ide háromhavonként, azután nincs problémájuk egy nemkívánt terhességgel.

„Utátskoromból” van a másik történetem is, olyan, mint egy igazi tündérmese. Egyik alkalommal a fürdőtelep kocsmájában, ahová betértem egy kávéra, megismerkedtem egy jópofa öregúrral. Ő volt a tulajdonosa annak a meseautónak, melyet már többször megcsodáltam, elsősorban azért, mert kb. 40-50 éves modellnek látszott és még mindig forgalomban volt. A tulaj mesélte el az alábbi történetet.

Még a '70-es évek elején történt, hogy egy Kelet-Németországból érkezett házaspárt szállított ki ide a fürdőtelepre. A férfi autómérnök volt és teljesen odalett ettől az autó-matuzsálemtől, rengeteg fényképet készített róla. A tulaj egy német nyelvtanár nő tolmácsolásával elpanaszolta, hogy maholnap az ócskavasba kerül ez az autó, mert már nem lehet kapni alkatrészeket hozzá. A mérnök megígérte, hogy megpróbál segíteni, aztán hazament, és a következő nyárig hírt sem hallott felőle. Akkor megérkezett egy műhelykocsival, két szakival, s azt a régi kocsit teljesen újjá varázsolták. A tulaj csak a szilvapálinkát és a sört kellett állja, az egész felújításért semmit sem kellett fizessen. A munkálatokat az autógyártó cég fizette, az alkatrészeket is ők adták. Valószínűleg nekik megérte a befektetést, mert erről a sztoriról egy reklámsorozatot készítettek, amelyet egész Németországban sugároztak a tv-ben.

Még az írásom elején említettem azt a nagynénemet, aki az ukrainai Aknaszlatinán élt és akiről csak 1960-ban kaptunk hírt a háború

befejezése óta. Jucika néném 1962-től minden évben hazalátogatott és már régebbtől emlegette, szeretné, ha édesanyám is meglátogatná őt. Az akkori orosz törvény szerint egy orosz állampolgár a külföldön élő rokonságából csak a legközelebbi hozzátartozóját hívhatta meg: testvér a testvért, vagy szülő a gyermekét. Így édesanyám mehetett is volna, de hová menjen idősen, egyedül, orosz nyelvtudás nélkül. Abban az évben, 1976-ban is megérkezett néném, azzal a meglepő hírrel, hogy szerzett a számomra egy orosz testvért, aki meghívót tud küldeni nekem, így én is mehetek édesanyámmal. Ez a Gál Tibor nevezetű ungvári fogorvos szívességéből vállalta ezt a kockázatos csalást, nénémnek viszont 100 rubeljébe került a meghívó, mert az ügyintéző ukrán tisztviselőt ennyivel kellett „megkenje.” A helyzet most az volt, hogy édesanyám igazi meghívót kapott az igazi testvérétől és én is rendes, hivatalos meghívót kaptam a fiktív bátyámtól, Gál Tibortól. Miután elkészült anyám útlevele, a turisztikai irodánál megvásároltam a vasúti menetjegyeket, beváltottak 500-500 lejt rubelre, azzal, hogy még vihetünk 1000 lejt, amelyet majd „Ivánék” fognak beváltani nekünk. Kaptunk egy fontos tanácsot is, nehogy valamilyen vallásos irodalmat, vagy kegytárgyat próbáljunk átvinni, mert abból baj lehet. Erre külön felhívtam az édesanyám figyelmét is, akiről tudtam, hogy egy tiszta, igazhitű keresztény lélek. (Hiába volt a figyelmeztetés, anyu mégis elhozta az imakönyvét, amiért volt is problémánk, de a végén megúsztuk a dolgot.)

1977. július 2-án indultunk neki a nagy kalandnak és két és fél napi utazás után szerencsésen meg is érkeztünk Aknaszlatinára. Egy olyan nemzetközi vonaton utaztunk, amely a bulgáriai Várnáról, Románián és Ukrajnán keresztül Varsóba ment. A román vámnál derült ki, hogy anyu mégis elhozta az imakönyvét. Ezt a román vámos egyből elkobozta azzal, hogy jobb, ha ő veszi el, mintha az orosz vámos tenné ezt. Adtak egy igazolást erről az elkobzásról, amely alapján a hazajövetelkor majd visszaadják azt az imakönyvet. A túlsó oldalon, az oroszoknál, valóban az volt az első kérdés, hogy van-e vallásos irodalom nálunk. Miután minden ruhadarabunkat egyenként szétrázták, a magunkkal vitt citromot akarták kettőbe vágni, hogy nem rejtettünk-e bele valamit. Közben a vonatunkat három csapat határőr szállta meg, a tetőn és az alváson kutakodtak, a fülkéket pedig valósággal szétszedték. Egyedi látványosságban volt részünk, amikor a vagonokat sorban felemelték, hogy

kicserélik a kerekeket, lévén, hogy az orosz vasutak nyomtávja szélesebb, mint az európai szabvány. Négyórás várakozás után végre elindultunk, és ekkor anyu, mint egy vásott kölyök, szemében huncut mosollyal, kihúzta a mellénykéje zsebéből a rózsafüzérét:

- Látod-e, az olvasómat úgysem vették el a vámosok...

Vasárnap, 16 órakor értünk meg Lvov-ba, itt kellett leszálljunk a nemzetközi gyorsról. Ez az eredeti nevén Lemberg volt és már az 1500-as évek óta egyetem működik itt. A helyi járatú személyvonatra este 8-kor ültünk fel, és én teljesen kiakadtam tőle. Kívül-belül ragyogóan tiszta, minden vagonnak külön kocskísérője volt és a fülkében lévő, hat ülőhelyet át lehetett alakítani ugyanannyi hálóhelyé. A mi fülkénkbe még két fiatal nő szállt be, akikről az első mondatok után kiderült, hogy őshonos kárpátaljai magyarok. Hétfőn reggel 7 órakor értünk meg Szlatinára, és 18 napig számos meglepetésben volt részünk. Az első, legnagyobb felfedezésünk az volt, hogy ez a kb. 5-6 ezer lakosú mezővároska szinte színmagyar. Pár román és ruszin család, az orosz származású sóbánya-igazgató és a két ukrán milicista képezték a kivételt. Több rendőrré itt nem is volt szükség, mert a zónában annyi volt a katona, mint a város összlakossága. Igaz, ez itt határzóna, a Tisza túlsó partján ott van Románia, illetve innen északnyugatra, a közelben ott van a magyar határ. A magyar „dominancia” ellenére mégis mindenki először oroszul szól hozzád, nincs más, csak orosz iskola és orosz feliratok. Kivétel a „Druzsba” (Barátság) firmája, melyen az európai szocialista országok nyelvén, így magyarul is ki van írva, hogy *Könyvesbolt*. Ide aztán sokat jártam olvasgatni és a végén vásároltam egy félbőröndnyi könyvet, mert a legdrágább kötet ára sem haladta meg az egy rubelt.

Az orosz hegemonia valószínűleg ugyanúgy megnyilvánul a többi magyarlakta településen is, Munkácson, Ungváron, Huszton és Beregszászon is, mint itt, Szlatinán. Mi csupán Técsőre, a rajonközpontba jutottunk el, ahová pénzváltani mentünk. Kocsival utaztunk, és az oda-vissza út alatt háromszor igazoltattak a katonák. A magunkkal hozott 100 rubel mellé még válthattunk 1000 lejt, ami szintén 100 rubelt tett ki, így nagyon vagyonosoknak számítottunk a helybeliekhez képest. Jóska bátyámnak például nagyon magas, 75 rubeles nyugdíja volt, mert ő a sóbányától vonult nyugállományba. A lányuk, Manyika okleveles gyógyszerésznő létére csak 50 rubelt kapott. Ha megnéztük

az árakat, akkor már láthattuk, hogy ezek a kis összegű juttatások nagy vásárlóerővel bírnak. Az élelmiszerek, a villany, a benzin és a műszaki cikkek ára nagyon alacsony volt. Ezzel szemben a luxuscikkek vagy teljesen hiányoztak, vagy méregdrágák voltak. Megnéztem az italárakat is, és ez volt a csúcspont, egy deciliter vodka áráért tíz liter tejet adtak. Apropos, tej, ezt az árut 25 literes alumínium-edényben szállították és egy hosszú nyelű merítőkanállal töltötték a kért mennyiséget a vásárló edényébe. Ez személyes élmény, mert a néném hat disznójának minden napra tíz rozskenyeret és tíz liter tejet kellett vásárolni. És ha már ennél a témánál tartok, elmondom azt is, hogy bár itt is a termőföld az állam kezében van, nagyon olcsón lehet bérelni, legtöbbször 25 arnyi veteményest. A környéken szinte mindenki él ezzel a lehetőséggel, mert a föld jó minőségű, az éghajlat megfelelő, minden zöldség és gyümölcs megterem. Akinek ilyen „farmja” van, az általában háziállatokat is tart, annak ellenére, hogy mindenkinek van állami munkahelye. Nyugodtan elmondhatom, hogy nagynénémék határozottan jómódban éltek. Szép, nagy, kertesi családi házban laktak, az udvaron voltak gazdasági épületek és egy külön szoba-konyhás nyári lak is. Az unokahúgomnak a hatalmas zongorája mellett volt egy félkilónyi ékszerszobája is, mert itt az arany is nagyon olcsó. Az anyagi jólét, sajnos, nem társul nemzetiségi, hitbéli szabadsággal. Ott egyszerűen nem léteztek nemzetiségi, mindenki egyformán orosz kellett legyen. A nénémék házához közel, egy dombon ott áll a katolikus templom, ajtaján egy jókora lakattal, a háború vége óta zárva van. Jóska bátyám erről a templomdombról láthatja a bátyja házát a romániai Máramarosszigeten, de hozzá eljutni közel 500 km-et kell utazzon. Létezett valamikor itt egy kishatár-forgalmat biztosító híd a Tiszán át, de már a '60-as évek közepétől le van zárva. Ittlétünket egy számomra keserű tapasztalattal zártam.

Viszonylag közel van Szlatinához a Rákócziak híres vára, Munkács. Amikor előhoztam a tervemet, hogy elutazok oda, néném egyből lehűtötte a lelkesedésemet. A várat még megközelíteni sem lehet, orosz kaszárnyát csináltak belőle.

Hazafelé nem a Lvov–Csernovic útvonalon jöttünk a vonattal, hanem egy jóval rövidebb úton vittek kocsival, a Tatárhágón át, egészen Kolomeáig. Ez a helység már egészen közel van a román határhoz, de majdnem nyolc órát kellett itt várakozzunk, amíg megjött a nemzetközi gyors. Az orosz vámosság úgy látszik megszállta a szentlélek, mert

reánk sem néztek, pedig jól fel voltunk pakolva. A román vámosok visszaadták édesanyám imakönyvét, így minden okés volt. Eljövete-lünkkor volt egy olyan érzésem, hogy ezt a vidéket soha többé nem fogom látni. Az unokahúgom '82-ben értesített, hogy néném elhalálo-zott, alig egy évvel élte túl a férjét. Manyikáról az az utolsó információm hogy férjhez ment egy ottani magyar fiúhoz és el fognak költözni Szlatináról. Ezzel a kapcsolatunk végképp megszakadt, s bár kerestem az interneten, nem kaptam semmi választ. Ki tudja, éle még...

*ILYEN NINCS! EGY NARANCSVÖRÖS MINISZOKNYA. ÁGYÓ,
BALÁNBÁNYA!*

Amikor visszajöttünk „Ivánéktól”, pár napot még otthon töltöttem a szüleimnél, csak július végén jöttem vissza Csíkba és augusztus 1-től kezdődött újra a meló. Az ingázó buszon hallottam azt a hihetetlen hírt, hogy a vállalatunkat bezárták. Már az év elejétől hallottunk kósza híreket arról, hogy problémák lesznek, mert nagyon veszteséges a bánya működtetése. Való igaz, már kezdetektől ráfizetéssel termeltünk, 1045 lejért állítottunk elő egy kg higanyt, amit 820 lejért meg lehetett vásárolni külföldről, igaz, kemény valutáért. A személyzet nagy többsége, velem együtt, mégis rémhírnek tartotta azt, hogy esetleg leállítják a termelést. A bűdös kapitalistáknál van kizsákmányolás, van munkanélküliség és van bányabezárás, de a szocializmusban ilyen nincs! Pedig a hihetetlen megtörtént, amikor leérkeztünk a céghez, már csak néhány embert láttam lézengeni a vállalat udvarán. A külszíni bányamunkálatokat leállították, a gépi berendezések jó részét már el is szállították Balánra. A mesterkollégák, akik amúgy is csak delegálva voltak ide, már vissza is költöztek Nagybányára, és a személyzet jó részét felszippantotta a hargitafürdői kaolinbánya feldolgozóüzem. A nagyfőnökkkel volt egy hosszas beszélgetésünk, ekkor tudtam meg többek között a bezárás okát is. Annak az 1977-es évnek az elején óriási mennyiségű higany került a nemzetközi piacra és az ára lezuhant 400 lej/kg-ra. Ez olyan hatalmas árkülönbséget jelentett, amelyet már semmiféle párt dumával nem lehetett kompenzálni. Az elképzelhetetlen megtörtént, az „aranykorszaknak” titulált kommunista érában mégis bezártak egy bányát. Ennek a mindössze két és fél évig tartó kísérletezésnek irtó nagy ára volt: az összberuházás értéke meghaladta a 119 milliót. Összehasonlításképpen: egy négyemeletes, 500 férőhelyes le-

génylakásnak az ára, beleértve a bútort és minden egyéb felszerelést is, mindössze 16 millió volt. Ha azt a 119 milliót a fürdőtelep fejlesztésére és az odavezető út megépítésére költik, nagyon rövid idő alatt megtérült volna az a befektetés, így teljesen kidobott pénz lett belőle.

Mielőtt én is végső búcsút mondtam volna Szentimrének, a főnökömtől kaptam egy megbízatást. Egy műszaki csoporttal lista alapján le kellett szerelnünk a kisebb berendezéseket, leszedjük az összes villanymotort, sőt a 250 tonnás malmot is szét kellett szednünk. Ezek a munkálatok már olyanok voltak, mint egy temetés. Gondban voltam a saját jövőmet illetően is, mert tulajdonképpen csak két választási lehetőségem volt. Az egyik, hogy sok munkatársamhoz hasonlóan, én is átmegegyek a kaolinbányához, vagy visszamegyek Balánbányára. Amikor három évvel ezelőtt eljöttem onnan, akkor úgy gondoltam, hogy ide még keresztet vetni sem fogok visszajönni, ezért a kaolinbányához mentem először. A cég központi irodái itt vannak a városban, és én szeptember elején odamentem tájékozódni. Azt már hallottam a volt kollégáimtól, akik átjöttek ide Szentimréről, hogy itt a fizetések jóval alacsonyabbak, mint amihez mi már hozzá voltunk szokva. A személyzeti osztály főnöknője meg is mondta az első percben, hogy ők nem tudják megadni a speciál fizetést, csak a 6/III-as kategóriát, és az is kisebb összegű, mint a baláni ugyanilyen kategória. Ezért gyorsan elköszöntem a hölgytől és a következő napok egyikén felutaztam Balánra. Komoly változások történtek ott az elmúlt három év alatt, felépült egy új technikai vonal a pirit dúsítására és a feldolgozóüzemnek új főnöke lett, M. István személyében. Gondoltam, mielőtt felkeresném őt, felmegegyek a vállalat személyzeti osztályára, hadd lássam, mit mondanak ott. A káderes adott is egy tippet, van egy ingázóbusz, amely a Szeredában lakó tisztviselőket hozza-viszi Balánra, a kérdés az, el tudom-e intézni, hogy csak délelőtt, és ne három műszakban járjak dolgozni. Ez a busz 5,30-kor indul Csíkból és 15,30-kor jön vissza, a távolság oda-vissza 80 km, de megmaradna a jó fizetésem és megszabadulhatnék a három váltástól, valamint a vásár- és ünnepnapokon is kötelező melótól. Felkészülve mentem tehát az új nagyfőnökhöz, akit már akkortól ismertem, mikor még szimpla váltásmesterecske volt az előtörő részlegen. Tárgyalásunk startból rosszul kezdődött, mert egyből letegezett és „kicsi barátom”-nak titulált, ez valamiért nem tetszett nekem. Elég nehezen, de végül

rábólintott arra, hogy csak délelőtt járjak munkába és odarakott a pirítódúsítóba, a malomhoz. Az ingázás nem volt leányálom, reggel 4,30-kor kellett kelni és délután 16,30-ra értünk haza, emiatt a 12 órás program miatt legtöbbször átaludtam a vasárnapokat...

Eljött október 22-e, az a dátum, amely a kezdetét jelentette annak az eseménysorozatnak, amely aztán gyökeresen megváltoztatta az életemet. Ezen a napon volt a legjobb barátom lakodalma, ami Felcsíkon, a menyasszony falujában lett megtartva. (Antival kiskorunktól ismertük egymást, az iskolában ugyanabban a padban ültünk, és a barátságunk kiállta az idő próbáját, több mint 60 éve tart.) A lagzira még két régi haverral mentem, és a ceremónia megkezdése előtt az új asszony bemutatta nekünk a koszorúslányokat azzal, hogy ők voltak a szobatársai boldogult lánykorában. Akkor csak futólag néztem meg a lányokat, nem is nagyon beszélgettem velük. Túlságosan lefoglalt a bánatom, hogy a leghűségesebb társam a suliból és a bulikból most már csak tiszteletbeli bandatag lesz. (Ezzel a csúnya jelzővel illeték baráti társaságunkat a lányaikat féltő anyukák és a kevésbé sikeres vetélytársaink.) Nem is nagyon mulattam a lagzi alatt, a barátaimmal behúzódtunk egy sarokba, hogy borba fojtsuk bánatunkat... Másnap déltájban egy idegen házban ébredtünk, és olyan kótyagosan, hogy alig találtunk vissza a lakodalmas házhoz...

Pontosan egy hét múlva, borongós hangulatban bandukoltam a napsütéses sétálóutcán, amikor váratlanul beúszott a látómezőmbé egy narancsvörös miniszoknya. A kép lefelé nagyon csinos, formás lábakban folytatódott, fennebb tekintve pedig egy ismerős arc nézett vissza rám. Ni-ni, hiszen ez az egyik koszorúslány az Antiék lakodalmáról, világosodtam meg. Nagy kezécsókolommal köszöntöttem, amit a hölgy egy rövid bólintás kíséretében fogadott és tovalibegett. Leforrázva néztem utána, hogy na nézd csak, milyen rátarti csaj, még csak nem is lassított, nemhogy szóba álljon velem. Mikor pár nap múlva meglátogattam otthonukban az új párt, Antitól érdeklődtem a lány felől. Neje többet tudott mondani róla, mivel nemcsak munkatársak, de szobatársak is voltak már régebbtől. Unszolásomra megígérték, hogy mikor Ilonka meg akarja látogatni a két barátnőjét, engem is magukkal visznek egy második bemutatkozóra. Azon az első találkozáson a leendő feleségem elég kimért és távolságtartó volt, de hát nem is borulhatott egyből a nyakamba, hisz alig ismert.

Azt az első találkozót aztán több követte, és miután már elég jól megismertük egymást, majdnem egy évig tartó udvarlás után elhatároztam, hogy életbe léptetem az „A-tervet”. Több mint öt évvel azelőtt átestem egy csalódáson, akkor készítettem magamnak egy A és B távlati tervet. Az első úgy szólt, hogy ha 30 éves koromig találok egy tisztességes, komoly lányt, akkor megnősülök és sok gyermeket akarok egy olyan feleségtől, aki szintén imádja a nagy családot. A kettes számú verzió az volt, hogy ha ez nem jön össze, akkor bedobom a gyeplőt a lovak közé és a továbbiakban nem egy élettársat, hanem csak egyéjszakás hálótársakat fogok keresni magamnak. Az a 12 órás lekötöttség, ami a munkámmal járt, arra készítetett, hogy a változtatásra gondoljak. A sors elébe jött az óhajomnak, mert 1978. június elején visszavonhatatlan döntéshelyzetbe kerültem. Egy jelentéktelen műszaki probléma miatt a főnököm olyan túlméretezett megrovásban részesített, ami túllépte tűrési küszöbömet. A közelben tartózkodó egyik kolléga mesélte utólag, hogy amikor meglátta ökölbe szorított kezemet, már alig várta, hogy helyette is jól orrba vágjam azt a személtládát, de végül erre mégsem került sor. Amikor a teljesen kiakadt főnök azzal fenyegetett meg, hogy elveszi a speciál-fizetésemet és visszarak a három váltásba, akkor én is letegeztem őt és megmondtam, hogy mit és hová rakjon. Utólag tudtam meg annak a főnöki műdilinek az okát: az én speciális fizetésemnek az átruházása volt a cél. Az illető, aki megkapta utánam ezt a fizut, már évek óta „kente” a főnököt házi szalonnával-kolbásszal, húsvéti báránnyal és egyebekkel. Nem volt még szakiskolája sem, csak egy gyorstalpalót végzett, mégis magas képzettségű szakembert lehetett csinálni belőle.

Másnap elmentem a Hargita Bányavállalathoz, kivettem egy transzferkérést és harmadnap kopogtatás nélkül besétáltam a főnöki szentélybe. Köszönés nélkül odalöktem az asztalára azt a papirost, ő szó nélkül aláírta, én szó nélkül távoztam és ezzel végleges búcsút intettem neki és Balánbányának.

RÉVBE ÉREK. SÖTÉT ÉVEK

1978. június 6-án kezdtem dolgozni a kaolinfeldolgozó-üzem csíkszerdai részlegén és itt természetesen meg kellett tanuljak egy új technológiát, a baláni és a szentimrei után a harmadikat. Két hét

„bejáratás” után az A-váltásba kerültem, ismét három műszakos programmal, vásár- és ünnepnapokon is, mint ahogy ezt már 1966-tól volt időm megszokni. A fizetésem itt valóban havi 300 lejjel kevesebb lett, de nem bántam meg azt a döntésemet, hogy leléptem Balánról. A munkakörülmények jók, a munkaközösség pedig sokkal jobb volt, mint az eddigiek. Sokkal több lett a szabadidőm, 10 perc alatt kerékpáron, vagy a városi busszal eljutottam a munkahelyemre. Fél év múlva a klórraktárhoz osztottak be, ahol csak minimális a fizikai munka, de óriási a felelősség. A technológiában használatos klórgázát állítottuk elő, és amint közismert, ez egy életveszélyes vegyi anyag. Általában annyi mennyiség volt a raktárban, amennyivel le lehetett volna mérgezni az egész várost, ezért ide is sűrűn jártak a szekusok.

A magánéletemben is olyan jól alakultak a dolgok, hogy egy évnyi udvarlás után, 1978. szeptember 29-én, Szent Mihály napján megkértem a Terka kezét, és ő igent mondott. Az akkori szokásoknak megfelelően bemutatkozó látogatásokra került sor mindkettőnk szüleinél, majd 1979 húsvétján megtartottuk az eljegyzést.

Ide muszáj beiktassak egy epizódot, mert hozzátartozik a korrajzhoz, amely az akkori állapotokat jellemezte. Még a '70-es évek elején, az *Ifjúmunkás* című lap egy cikket közölt, amelyben egy bűnügyet ismertettek. Az egyik aranybányánál dolgozó mérnök az évek során ellopott 11 kilónyi aranyport. A lopáshoz volt tehetsége, de az értékesítéshez már nem értett. Elvitt egy kilónyi aranyport egy aranyműveshez, hogy beöntesse, ő feljelentette a tolvajt, akit 20 évre bebörtönöztek. Szinte biztos, hogy „hírlapi kacsáról” volt szó, amivel előkészítették a jónépet az elkövetkezőkre. Ugyanis rövid idő múlva megjelent egy nagyon szigorú törvény a nemesfémek birtoklásáról, és azután nemsokára az ékszerüzletekből eltűnt nemcsak az arany, hanem az ezüst is. Így történt, hogy az eljegyzésünkre Magyarországról kellett hozassam a gyűrűket, s miután a Román Nemzeti Bank beleütötte a pecsétjét, már nem kellett attól tartásuk, hogy elkobozzák azokat, mint illegálisan birtokolt aranyat...

Nemsokára, hogy áthelyeztek a klórraktárhoz, a főnököm elmondta, hogy a közeljövőben el fognak küldeni egy speciális felkészítőre, mert az itt dolgozó személyzet vegyvédelmi-mentős kiképzéssel kell rendelkezék. Legnagyobb bosszúságomra pontosan a nagy készülődések és tervezgetések idejében jött az ukáz, hogy március 26-ra meg kell

jelenjünk egy másik kollégámmal együtt ezen a tanfolyamon Petroszényban. Bármennyire nem tetszett, menni kellett, és ráadásul a kiképzés gyakorlati része egy olyan kemény tréning volt, hogy az első nap után az izomláz miatt alig tudtam megfésülkődni. A tanfolyam végén egy fényképes igazolványt adtak, amely bányá- és vegyvédelmi intervenciókra jogosít fel.

Az esküvőnk, stílszerűen a bányásznapon lett megtartva, vagyis 1979 augusztus 7-én, és már ekkor el kellett kövessünk egy „ügyeskedést” (ez a kifejezés egy kialakuló magatartásformát jelöl, és az elkövetkező tíz évben valóságos nemzeti sporttá fejlődött.) Annak érdekében, hogy a násznépet egy kényelmes turistabusszal szállítsunk Ditróból Csíkba, „megkentünk” egy főnököskét egy csomag Kentel és egy fél kiló babkávával. Ez a két árucikk lett az a „román valuta”, amellyel majdnem mindent el lehetett intézni, és a „kenés” országos szinten teljes polgárjogot nyert.

1980 májusában megszületett a fiam, de az óriási öröm után nemsokára jelentkeztek a gondok is. Az akkori törvény szerint a nőknek mindössze négy hónap szülési szabadságot adtak, így nejem is szeptember közepétől vissza kellett menjen melózni. Ő két, én három váltásban dolgoztam, de bírtuk a gyűrődést, mert fiatalok voltunk. Történt, hogy négy hónapi szoptatás után a feleségemnek elapadt a teje, ezért a bolti tejre kellett szoktassuk jóévtávgyú fiamat. Ekkor már akadozott a tejellátás is, és én egy nap megtapasztaltam azt a sokkoló helyzetet, hogy a tejboltban csak az üres üvegek fogadtak. Jelzem, abban a picli korban a gyermekünk a tejen kívül más ételt még nem fogyaszthatott, ezért ész nélkül elrobogtam megkerülni a várost egy üveg tejért. Végre, az egyik önkiszolgálóban hosszas sorbanállás után tudtam vásárolni egy liter tejet. Totál kiborított ez az eset, de az igazi sorban állások csak ezután kezdődtek. Akkori naiv fejjel azt gondoltam, csak pillanatnyi nehézségről van szó, erre kiderült, lesz ez még rosszabb is: 1980. november 1-től bevezették a jegyrendszert. 1981 szeptemberében megszületett a kislányunk, és életem legszebb korszaka kellett volna következzen. Ehelyett olyan anyagi és szellemi mocsárba kerültünk, amely szinte leírhatatlan. A nemrégiben elhunyt Neagu Djuvara, a jelenkori román történetírás nagy alakja azt írta azokról az évekről, hogy aki nem élte át, az el sem hiszi, milyen körülmények között éltünk akkoriban.

Az utódok számára jegyzem le, hogy a bevezetett „fejadag” miből állt: 35 dkg kenyér/fő/nap, 1 kg cukor, 1-1 kg búza-, illetve kukoricaliszt, 1 liter étolaj, 20 dkg vaj, 1 kg marha- vagy disznóhús, 1 kg szárnyashús/fő/hónap. Az első hónapokban ezeket a mennyiségeket még megkaptuk, aztán a húskvóta kezdett kimaradozni és egy év múlva már a jegyeket sem adták ki, mert hús úgysem volt. A katasztrófális élelmiszerhiány mellett megjelent a közszükségleti cikkek „kiutalása”: mosógépet, hűtőszekrényt, tv-készüléket, gázpalackot csak várakozási lista alapján lehetett vásárolni. A szocialista lágerban gyártott személyautók vásárlása is 3-4 év várakozást jelentett. Végül már nem is volt érdemes autóra áhítózni, mert csak havi 40 liter benzint adtak és csak minden második hétvégén lehetett kocsikázni, a páros vagy páratlan rendszám tábla alapján.

Az energetikai szektor annyira lerobbant, hogy 1982-ben militarizálni kellett ezt az ágazatot. A baj orvoslására munkások és katonák tízezreit irányították át a szénbányákhoz, hogy a hőerőművek szükségleteit ki tudják elégíteni. Az ipari és a lakossági áramfogyasztást korlátozták, a téli esteiken, 17–19 óra között gyertyák, vagy a százéves petróleumlámpák fényénél vakoskodtunk. A tömbházak melegvíz-ellátása előbb csak akadozott, majd félórásra korlátozódott, de arra is volt példa, hogy egész napra kimaradt. A fűtés is hasonló minőségű lett, a nem ritka -25°C-os csíki télben sokszor éjszakára nem pizsamára vetkőztünk, hanem eszkimó szereléket vettünk magunkra.

Az élelmiszer és más árucikkek hiánya dühítő volt, hiszen mindnyájan az államnak dolgoztunk, és cserébe csak ezt kaptuk az államtól. Az anyagi mizéria egyre fokozódó szellemi tortúrával párosult. Vasárnapokon még hosszabb ideig, de hétköznapokon csupán két óra hosszát sugárzott műsort az egyetlen tv-adó és ebből a két órából is egy fél órát a diktátor tömjénezésére fordítottak. A papírhiányra hivatkozva sorra lecsökkentették a lapok példányszámát és formátumát. A könyvkiadást is drasztikusan redukálták, a színházak finanszírozását megnyirbálták. Általában ami a kultúrával volt kapcsolatos, azt huszadrangú problémának tekintette a hatalom. Az egyetlen kivétel a „Megéneklünk, Románia” elnevezésű országos kulturális rendezvény volt, ahol a diktátor udvari költője „nyalt” és a folk- és népi dalnokok hazafias nótákat énekeltek. Az örjítő az volt az egészben, hogy miközben egyre rosszabbul éltünk, a kommunista mass media naponta és egyre

hangosabban azt harsogta, hogy a román nép még soha nem élt ilyen jól, ez maga az aranykorszak. És ezt a pártnak és Ceaușescunak kell megköszönni.

A téma befejezéseképpen egy szakdolgozathoz idézek, amelyet még 2012-ben fogalmaztak meg: „A rendszer ideológiájának hatására a tisztességesen végzett munka becsülete szinte teljesen kiveszett egy egész generációból, mivel a hatalom nem becsülte és nem is jutalmazta az elvégzett munkát. A sokszor teljesíthetetlen normarendszer miatt hétköznapivá vált a csalás, a lopás és a hazudozás. Egy jobb anyagi helyzetért (a rendszer vége felé már a pusztta túlélésért), a szolgai meghunyászkodástól a képmutatásig és a talpnyalásig, minden erkölcsromboló tényezőt megtalálhattunk a kommunista rendszerben. Minden és mindenki megvásárolható lett, egy elfásult, gerinctelen, nyomorúságban tengődő generáció vegetált a rendszerváltás küszöbén.”*

A fenti körkép megállapításai rám is vonatkoztak, személy szerint én semmit sem tettem, amit ellenállásnak lehetne nevezni. Fogcsikorgatva, de én is beálltam az „ügyeskedők” táborába és csak a családom jóléte érdekelt, semmi más. Nem voltam gyáva ember, de annyira hősi alkat sem, hogy fellázadjak a rendszer ellen. Fokozatosan csúsztam le a lejtőn, először még csak a cinkosa voltam egy tolvajnak, aki a vágóhídról lopta számomra a húst, majd magam is tolvaj lettem. A kollektív gazdaságoktól loptam, amikor a két-három hétig tartó pityókaszedés alatt mindennap hazavittem egy fél vagy egész vedernyi krumplit. Hazudtam is eleget, hiszen ha kimondom az igazat, azt nem úsztam volna meg szárazon. A képmutatásból is jól vizsgáztam, amikor a Csíkszeredába látogató főtitkárnak tapsoltam, igaz, nem egyedül tettem ezt, hanem egy egész városnyi birkanyájjal együtt. Egy dolog biztos, nem büszkélkedhetek az akkori önmagammal, és ezen az sem szépít, hogy mindent csak a túlélés érdekében tettem.

(Folytatás a következő lapszámunkban)

* Gál Andrea: *Az államszocializmus létrejötte és bukása Romániában.* (Államvizsgadolgozat.) Budapest, 2012, Zsigmond Király Főiskola – Nemzetközi és Politikai Tanulmányok Intézete.